

Overwinterende kikkervissen van de bruine kikker

Jos Spier

Tot voor kort werd er van uitgegaan dat de larven van de bruine kikker (*Rana temporaria*) niet overwinteren in Nederland. Echter in 2014 werden de eerste signalen gevonden dat deze larven incidenteel wel overwinteren. Dit werd ondersteund door een tweede waarneming. In een gewone tuinvijver in Houten werden in april 2016 enkele larven gevonden die de winter hadden overleefd. Daarmee lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat ook larven van de bruine kikker overwinteren in Nederland.

Inleiding

Sinds het voorjaar van 2012 heb ik in mijn tuin in Houten een vijver (foto 1). Bij mijn weten de enige vijver in de tuinenrechthoek van circa 2.000 m² tussen vier huizenrijtjes. Onze tuinen grenzen aan elkaar en alleen via de hoekpunten kun je desgewenst met fiets of lopend over een pad bij ons achter komen. Of kikkers, padden of salamanders deze paadjes ook bewandelen is mij niet bekend, maar ik vermoed dat dat wel eens gebeurt.

Binnen dit tuinenblok worden regelmatig bruine kikkers (*Rana temporaria*) en gewone padden (*Bufo bufo*) gesignaleerd, en sinds ik een vijver heb ook af en toe een kleine watersalamander (*Lissotriton vulgaris*). Elk voorjaar kijk ik uit naar de bruine kikkers die mijn waterplanten weer eens flink door elkaar gooien in de strijd om hun bestaan. Of beter gezegd voor het bestaan van hun nageslacht (foto 2). En elk jaar nemen de aantallen bruine kikkers toe. Padden schijnen de vijver tijdens de voortplanting sterk te mijden en watersalamanders zijn er maar weinig (twee stuks). Het was in april 2016 een drukte van jewelste in mijn vijver en bijna dagelijks nam ik polshoogte. Ik telde op het hoogtepunt van de worstelingen bijna 100 kikkers in het

Foto 1. De tuinvijver in Houten. (Foto: Jos Spier)

Foto 2. Bruine kikkers tussen hun eiklommen. (Foto: Jos Spier)

schijnsel van mijn zaklamp. Ik probeerde niet alleen de kikkers, maar ook de eiklommen te tellen. Eigenlijk geen doen, maar indicatief misschien nog van enige waarde (zie tabel 1).

Bijzondere waarneming?

Sinds een tijdje houd ik mijn ogen ook open voor kikkervissen. Hoewel ik in het najaar van 2015 en in februari 2016 al het vermoeden had dat er nog kikkervissen rondzwommen, was ik er op 3 april zeker van (zie tabel 1). Terwijl de eerste bruine kikkers zich opmaakten voor hun paringsdans, en diezelfde dag ook de eerste kikkerdril werd genoteerd, zwommen er nog kikkervissen met kleine achterpootjes rond (foto 3). Bij mijn weten overwinteren kikkervissen van de bruine kikker niet, en dit werd min of meer bevestigd door Creemers & Van Delft (2009). Uit Duitsland was dit echter wel al bekend (Pintar, 2000). Overwintering van larven van kikkers en padden in Nederland is wel bekend bij vroedmeesterpad (*Alytes obstetricans*), knoflookpad (*Pelobates fuscus*) en groene kikker (*Pelophylax sp.*). Volgens de Atlas van Amfibieën en Reptielen van Utrecht (de Wild *et al.*, 2016), zou verwarring alleen met de groene kikker tot de mogelijkheden kunnen behoren. De groene kikker had ik tot dusver niet aangetroffen binnen

Tabel 1.
Waarnemingen bruine kikkers, larven en eiklommen begin april 2016.

Datum	Kikkers	Eiklommen	Larven	Overige
3-4-16	75	3	2	2x salamanders (man en vrouw)
4-4-16	71	11		
5-4-16	98	20		
6-4-16	91	24	1	
7-4-16	98	28	2	1x salamander (man)
9-4-16	86	38		
10-4-16	nb	nb	5	
11-4-16	77	53	4	1x dode kikker, 1x salamander (vrouw)
13-4-16	52	veel		2x salamanders, reigers hebben vijver ontdekt!
16-4-16	8	veel		1x salamander
11-4-16	2	veel	1	1x salamander

dit tuinenblok en ook niet in de sloten in de directe omgeving in Houten. Hoewel de heikikker (*Rana arvalis*) wel uit de omgeving van Houten bekend is, verwacht ik niet dat het heikikkerlarven zijn. Heikikkers worden zelden binnen de bebouwde kom gezien en een tuinvijver is niet het type water waarin deze soort zich normaal voortplant. Bovendien is van overwintering van heikikkerlarven nog minder bekend dan van bruine kikkerlarven.

Determinatie met verschillende literatuur deed vermoeden dat het echt om bruine kikkerlarven ging (Miaud & Muratet, 2004; Nöllert & Nöllert, 2001). Om hier helemaal zeker van te zijn, is van een tweetal larven een eDNA-monster genomen en aangeboden bij Datura te Leiden. De uitslag was duidelijk: met 100% zekerheid DNA van de bruine kikker. Extra blij was ik met deze uitslag toen de eerste groene kikker zich aandiente in mijn vijver op 9 juni 2016. De enige die ik tot dusver in mijn vijver trof.

Foto 3. Deze kikkervis zwom op 3 april al in de vijver rond.
(Foto: Jos Spier)

Larf	Lengte (mm)	Pootlengte (mm)
1	46	11
2	45	10
3	37	8
4	32	4
5	53	10

Foto 4. Aangetroffen overwinterende bruine kikkerlarven.
(Foto: Jos Spier)

Niet de eerste maar de tweede

Duidelijk was al snel dat de overwinterende bruine kikkerlarven een bijzondere waarneming betrof. Helaas voor mijn vijver niet de eerste waarneming van Nederland, want onlangs is een artikel verschenen waarin de overwintering van bruine kikkerlarven werd beschreven in een vijver in de provincie Utrecht in 2014 (Gilbert & Ter Harmse, 2016). In deze vijver werden op 20 maart 2014 circa 500 kikkervissen van gemiddeld 40 mm aangetroffen. Zoveel kikkervissen heb ik niet gevangen.

Op een zonnige zondagmiddag (10 april 2016) kwam ik uit op vijf, met een gemiddelde lengte van circa 42,6 mm en een gemiddelde achterpootlengte van 8,6 mm (zie tabel 2 en foto 4). Uiteraard blijf ik de boel in de gaten houden. Ook de meest algemene kikker van dit land blijft boeien.

Dankwoord

Mijn dank gaat uit naar Arnold van Rijsewijk en Raymond Creemers van Stichting RAVON voor de maildiscussies en adviezen, en mijn collega Menno Soes van Bureau Waardenburg voor het laten uitvoeren van eDNA-controles bij Datura.

Summary

Hibernating larvae Common Frog

Usually the larvae of the Common Frog (*Rana temporaria*) do not hibernate in the Netherlands. However, in 2014 the first observation of hibernating larvae was reported. In 2016 a second observation has been made in a garden pond in Houten (in the centre of the country). These observations may indicate that, under certain circumstances, hibernating larvae of this species are less uncommon than previously suspected.

Literatuur

- Creemers R.C.M. & J.J.C.W. van Delft, 2009. De amfibieën en reptielen van Nederland. Nederlandse Fauna 9. Nationaal Natuurhistorische Museum Naturalis. European Invertebrate Survey, Nederland. Leiden.
- Gilbert, M.J. & R. ter Harmse, 2016. Hibernating larvae of the common frog (*Rana temporaria*) in the Netherlands. *Herpetology Notes*, volume 9: 27-30.
- Miaud, C. & J. Muratet, 2004. Identifier les Oeufs et les Larves des amphibiens de France. Institut National de la Recherche Agronomique (INRA). Paris.
- Nöllert, A. & C. Nöllert, 2001. *Amfibieëngids van Europa*. Tirion Uitgevers ISBN 90 5210 419 0. Oorspronkelijke titel: Die Amphibien Europas. Kosmos Verlags-GmbH & Co. KG. Stuttgart.
- Pintar, M., 2000. On overwintering larvae of the Common Frog *Rana temporaria* Linnaeus, 1758. *Herpetozoa* 13 (3/4): 181-186.
- Wild, de W.W., F.L.A. Brekelmans, W.A.M. Van Emmerik & J.L. Spier, 2016. Atlas van Amfibieën en Reptielen van Utrecht. Stichting RAVON. Afdeling Utrecht.

Jos Spier

j.spier@buwa.nl

RAVON Afdeling Utrecht & Bureau Waardenburg

